

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Актуальність дослідження. Завданням системи управління як кожного підприємства, так і галузі загалом, в тому числі і сільськогосподарської, є покращення результатів його діяльності внаслідок економії ресурсів та вибору найбільш ефективних методів координування виробничих процесів. Останнім часом дедалі очевиднішою стає залежність управління від особливого ресурсу — інформації, швидкість та мінливість якої відстежити практично неможливо. Весь процес менеджменту, починаючи з постановки цілей, побудови стратегії, формування завдань та закінчуючи організацією, моніторингом, контролем та оцінкою результатів процесу управління, і розпочинається і закінчується інформацією.

Насичення управлінської діяльності якісною та актуальною інформацією, яка може принести користь при її використанні, формує систему інформаційного забезпечення підприємства, значення якої в менеджменті щороку зростає, вимагає до себе підвищеної уваги та подальшого розвитку, удосконалення і дослідження цього поняття обумовили актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток системи інформаційного забезпечення управлінської діяльності зробили такі вітчизняні вчені, як А. В. Анісімов, І. П. Босак, Є. Д. Бондаренко, Ю. Г. Горященко, М. П. Денисенко, О. Є. Кузьмін, Л. Г. Мельник, Т. В. Симоненко, Л. І. Скібіцька, І. В. Титаренко, А. А. Харкевич, М. Г. Чумаченко, та багато інших.

Метою статті є дослідження особливостей управління інформаційним забезпеченням зовнішньоторговельних зв'язків на ринку сільськогосподарської продукції України.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації як народного господарства кожної країни, так і світового загалом, у час становлення нової постінформаційної цивілізації, особливу увагу та роль відводиться такій вагомій, специфічній та унікальній категорії як інформація.

Інформаційний ресурс, основу якого складає інформація, є сукупністю накопичених в бібліотеках, архівах, на електронних носіях інформації та знань, працівників, які їх формують, створюють, обслуговують процеси нагромадження, систематизації, зберігання та обміну в глобальному інформаційному просторі, а також задіяні в цьому процесі інформаційно-комунікаційні системи та програмне забезпечення [13].

З точки зору мікрорівня під інформаційними ресурсами розглядають інформацію, яка несе у собі цінність для підприємства і може бути оцінена, як і будь-який матеріальний чи фінансовий ресурс. З точки зору макрорівня інформаційні ресурси виступають результатом творчої, розумової, інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої та активної частини населення країни, сукупністю корисної інформації, виробленої суспільством. Інформацію в сучасному суспільстві слід розглядати як стратегічний ресурс, який допомагає економити інші види наявних ресурсів, а процес інформатизації розглядати як фактор, покликаний забезпечити пришвидшення процесів виробництва, підвищити продуктивність праці та виявити інноваційні пропозиції [13, с. 310].

До складу інформаційних ресурсів входять результати наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), які дають змогу створювати наукомісткі вироби, застосовувати науково-технічні ідеї, зафіксовані в різних документах та виданнях. Як особливу частину виділяють активні інформаційні ресурси, тобто інформацію, доступну для автоматизованого пошуку, зберігання та оброблення (програми, бази даних, бази знань, документи тощо) та для загального використання. Ефективність застосування інформаційних ресурсів визначається відношенням активної їх частини до загального обсягу інформаційних ресурсів [14].

Особливістю такого ресурсу є те, що в процесі використання інформаційних ресурсів їх кількість не скорочується, а навпаки, приносячи користь, здатна одночасно збільшуватись. Невчасне використання веде до втрати значущості, знецінення, що своєю чергою приведе до втрати дієвої вартості.

В сучасних економічно-соціальних умовах розглядають два варіанти застосування інформаційних ресурсів:

- 1) інформатизація промислової та соціальної сфери;
- 2) перехід до високоорганізованих індустріальних методів здійснення самих інформаційних процесів [3].

Тобто, трансформація інформації в економічний ресурс привела до диверсифікації двох вагомих соціально-економічних процесів — індустріалізації інформатики та інформатизації суспільства, що сформувала основну важливу передумову для формування й реалізації нової моделі розвитку економіки і суспільства, становлення постіндустріальної цивілізації.

Вдосконалення інформаційного обслуговування впливає, безперечно, на ефективність і конкурентоспроможність аграрного сектора економіки. У наш час сільське господарство потребує оптимізації виробництва з метою одержання максимального прибутку, раціонального використання ресурсів, у тому числі природних, захисту навколишнього середовища. Воно набуває нових особливостей. Звичайне сільське господарство перетворюється на «точне сільське господарство», яке передбачає ефективне та раціональне використання інформаційних ресурсів відповідно до профілю та специфіки виробництва.

Інформаційно-програмне забезпечення сільгосппідприємств повинно гарантувати: оперативний бухгалтерський облік виробничо-фінансової діяльності; надійну і повну юридично-правову базу діяльності підприємств; бази даних постачальників і споживачів; бази даних науково-теоретичних знань і використовуваних технологій; отримання і постійну актуалізацію даних про кон'юнктуру ринку на ті чи інші товари і послуги тощо.

Практичне розв'язання проблем, пов'язаних із необхідністю забезпечення ефективної роботи підприємства, насамперед залежить від ступеня освоєння методів інформування та стратегічної інформації в управлінні сільськогосподарською діяльністю.

Реалізація концепції стратегічного управління в сільськогосподарських організаціях торкається всіх аспектів їхньої діяльності, однак, оскільки інформація — це предмет управлінської праці, а більшість важелів впливу суб'єкта управління на об'єкт мають інформаційний характер, потрібно дуже ретельно перебудувати наявну інформаційну систему, щоб сформувати інформаційне забезпечення стратегічного управління згідно з обраними стратегіями [2, с. 106].

Для ефективного управління сільськогосподарським виробництвом потрібно володіти великим обсягом різноманітної оперативної та об'єктивної інформації про структуру посівних площ, стан сільськогосподарських угідь, рослинності та ґрунтів, а також очікувану врожайність. Крім того, внаслідок зміни клімату планетарного масштабу (глобальне потепління) виникла необхідність перегляду існуючого агрокліматичного районування сільськогосподарських територій та стало актуальним питання корегування технологічних карт вирощування сільгоспкультур (оптимізація їх розміщення, корегування строків сівби та режимів зрошування і т.п.).

Очевидним є те, що застосування інформаційних технологій підвищує продуктивність й ефективність управлінської праці, дозволяючи по новому вирішувати багато завдань. Наприклад, інформаційні технології дозволяють зберігати величезну кількість даних (які людина просто не може запам'ятати), аналізувати їх і на основі результату, пропонувати найбільш ефективні рішення певних задач [3, с. 198-201].

Структурною одиницею інформації є комерційна — це сукупність відомостей про ситуацію, яка складається у середині сільськогосподарської організації і на ринку різних товарів та послуг, насамперед на агропромислових ринках. Особливе призначення комерційної інформації полягає в тому, що вона дає змогу сільськогосподарським підприємствам проводити аналіз своєї комерційної діяльності, планувати її і здійснювати контроль за результатами цієї діяльності, тобто за отриманням прибутку. Але щоб здійснити комерційну діяльність сільськогосподарським організаціям, їм потрібна високоякісна інформація. Тільки за рахунок цього принципу використання інформації можливо прийняти ефективні й економічно обґрунтовані рішення [5, с. 123].

Зі вступом України до СОТ виникає необхідність в прискореному підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що неможливо без створення сучасної системи інформаційного консультативного забезпечення. Одним з ключових факторів підвищення конкурентоспроможності є здатність підприємства не тільки забезпечити високу ефективність безпосередньо виробництва, але й можливість виробника заявити про себе на ринку та вигідно представити своє підприємство, продукцію або послуги, а також оперативно отримати аналітичну та маркетингову інформацію необхідну для розвитку бізнесу. Мати власну веб-сторінку або сайт в Інтернеті стало звичайною справою. Кількість українських користувачів вже перебільшила 6 млн. осіб і постійно зростає. Нажаль наш аграрний сектор дуже слабо використовує можливості Інтернету, а сільськогосподарські підприємства майже відсутні в цій мережі.

Одним з найбільш відомих з цієї проблематики вітчизняних інтернет-проектів є сайт «Агроресурси» — «Банк даних сільськогосподарських підприємств» (WWW.agroresources.com.ua). Цей веб-проект поєднує два напрямки. Мета першого напрямку — забезпечення сільськогосподарських підприємств актуальною інформацією, зокрема з новітніх енергозберігаючих, екологічнобезпечних технологій ведення виробництва, сучасний стан і прогнозні оцінки ефективності використання агроресурсів. Другого — створення в Інтернеті банку даних аграрних підприємств, засоби якого дозволять не тільки представити своє підприємство і свою продукцію на власній веб-сторінці у всесвітній мережі, але й надають можливість проведення міні-тендерів для закупівлі ресурсів і послуг для власних потреб. Взяти участь у проекті дозволяє заповнення анкети сільськогосподарського підприємства, що розміщена на сайті [4].

Підняте питання є досить гострим, ще й тому, що Україна має значні можливості для експорту сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, обсяги виробництва яких суттєво перевищують можливості внутрішнього споживчого ринку.

За останні роки зовнішня торгівля України продукцією АПК відчутно пожвавилась. Якщо у 2005 р. обсяг експорту знаходиться на рівні 6,0 млрд дол. США, а імпорту 2,7 млрд дол. США, то у 2011 р. ці показники зросли більше, ніж удвічі, і відповідно становили 13,1 та 6,7 млрд дол. США. Відповідно зросло й експортно-імпортне сальдо: від 3,3 до 6,6 млрд дол. США. Аграрна сфера економіки країни є єдиною, що має тільки позитивне зовнішньоторговельне сальдо всі роки незалежності [15].

Основними експортними продуктами аграрного виробництва в Україні є зернові культури, насіння олійних культур та соняшникова олія. Існують всі підстави вважати, що ця продукція і надалі домінуватиме в структурі українського експорту, а основними ринками її збуту будуть Росія, країни СНД, Близького Сходу та Північної Африки.

Також, згідно з попередніми домовленостями з Європейським Союзом, Україні дозволено безмитно експортувати 1600 тис. тонн зернових першого року та до 2 млн тонн через п'ять років. Одночасно зростають квоти на пшеницю – від 950 тис. тонн до 1 млн тонн, кукурудзу — від 250 до 350 тис. тонн, та ячмінь – від 400 до 650 тис. тонн. Квоти на курачі тушки, яловичину та свинину складуть 20, 12 та 40 тис. тонн відповідно.

Враховуючи минулі тенденції, можна очікувати зростання обсягу експорту продукції АПК у 2015 році до 17,5 млрд дол. США, а у 2020 р. — до 34 млрд дол. США. Стосовно імпорту аграрної продукції, то за таких умов він дорівнюватиме у 2015 році 7,5 млрд дол. США, а у 2020 р. — 11,0 млрд дол. США. Головним результатом має бути очікуване поступове зростання позитивного сальдо зовнішньої торгівлі продукцією АПК до понад 20,0 млрд дол. США [15]. Разом із тим, експортний потенціал сільського господарства використовується не повністю. Основними факторами, що стримують розкриття експортного потенціалу українського агровиробництва, є:

- неповна інтеграція вітчизняного агровиробництва в світовий ринок на тлі тенденцій політичної та економічної глобалізації;
- нестабільність державної політики експортно-імпортного регулювання, домінування концепції «соціальності низьких внутрішніх цін» над концепцією прибутковості виробництва при стабільності внутрішнього ринку;
- відсутність збалансованої політики стимулювання та підтримки зовнішньоекономічної активності агровиробників;
- обмеженість потужностей для транспортування та портового відвантаження ключових експортних позицій, в першу чергу — зерна.

Серед проблем, які виникають в аграрній сфері при організації зовнішньоторговельної діяльності:

- відсутність науково-технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження на підприємствах як України, так і Миколаївської області;
- невиправдано довга і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг;
- відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств;
- високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту;
- певні труднощі в одержанні пільгових кредитів;
- невідповідність існуючої в Україні нормативної бази сучасному рівню розвитку світової техніки;
- нестача обігових коштів;
- відсутність кваліфікованих кадрів.

З метою просування українських товарів на зовнішніх ринках Мінекономіки України спільно з ДП «Держзовнішінформ» створено інформаційну систему моніторингу зовнішніх ринків та надання консультаційних послуг для українських товаровиробників. Проект державної інформаційної підтримки експорту втілюється у формі порталу в мережі Інтернет та надає прозору загальнодержавну інформаційно-правову підтримку діяльності вітчизняних експортерів, зокрема:

- дані про існуючі можливості та умови експорту до країн світу;
- дані про потенціал або обмеження торгівлі окремими товарами: дані про тендери, світові бізнес-події тощо.

Крім того, пошукові механізми порталу дадуть змогу здійснювати двосторонній пошук торговельних партнерів як для українських, так і для іноземних компаній. Так, сільськогосподарським підприємствам Миколаївщини для організації прибуткової зовнішньоекономічної діяльності потрібна своєчасна інформація щодо передбачуваного попиту, умов збуту та цін на ту чи іншу продукцію сільського господарства, причому ці прогнози мають бути різного призначення:

- довгострокові, на 3-5 років, що складаються на основі аналізу світової ринкової кон'юнктури та з урахуванням цільових державних і регіональних програм підтримки розвитку сільського господарства — для розробки господарських планів з оптимізації структури виробництва, інвестиційних вкладень;
- середньострокові, на наступний маркетинговий рік, з урахуванням заходів щодо кредитної та дотаційної політики держави — для поточного планування виробничої, маркетингової і фінансової діяльності;
- короткострокові, з помісячним, а по овочах і фруктах і на більш короткі періоди, з урахуванням заходів держави щодо регулювання ринків продовольства — для прийняття рішень щодо купівлі-продажу.

Висновки. Таким чином, інформаційні технології у сфері сільського господарства допомагають не лише збирати гарний врожай щороку, але реалізовувати його дорого та вчасно, а також здійснювати управління господарством в цілому. Досвід розвинутих країн світу свідчить, що використання досягнень нових інформаційних технологій та систем інформаційного забезпечення є необхідними умовами та складовими успіху будь-якого підприємства. А, зважаючи на бурхливий розвиток інформатизації українського суспільства, необхідно ширше використовувати новітні інформаційні технології в управлінні підприємствами.

Високі темпи розвитку ринку електронної комерції також дають надію на те, що у найближчому майбутньому продукцію сільського господарства можна буде придбати не виходячи з дому чи офісу.

Варто зазначити, що завдяки широкому використанню сучасних інформаційних технологій вдається досягти кращих результатів в аграрному секторі. Врожаї стають кращими, продукція — якіснішою. Виробники з будь-якої точки планети отримують можливість представити свій товар та продати його за гарною ціною. Тому необхідність фінансування впровадження електронної техніки в агропромисловий комплекс, підготовки кадрів, здатних створювати й застосовувати інформаційні технології в сільському господарстві, є очевидною.

Анотація

В статті обґрунтовано комерційну значимість інформації у діяльності аграрних підприємств, як суттєвого важеля в прискореному підвищенні конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Аннотация

В статье обоснована коммерческая значимость информации в деятельности аграрных предприятий, как действенного рычага повышения конкурентоспособности производимой сельскохозяйственной продукции. информации, которая создает представление о реализации государственной

Summary

In this article commercial importance of the information in the activities of farms as an effective lever of competitiveness of agricultural production.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Є. Д. Особливості інформаційного забезпечення торгівельного підприємства / Є. Д. Бондаренко // Актуальні проблеми сучасної науки : П'ята всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.intkonf.org>.
2. Бородіна О. М. Цільова місія, принципи та методи діяльності консультаційної служби та її взаємодія з іншими інструментами державного впливу на сільськогосподарський розвиток// Інформаційні ресурси та їх використання в

агропромисловому виробництві: Зб. наук. праць. №3/ Ред. колегія: Кропивко М. Ф., Кирницький О. Д., Стегура Т. М. — К.: ІАЕ УААН, 2000. — С. 291-298.

3. Вовк С. Г. Аспекти застосування систем підтримки прийняття рішень в управлінні сільгосппідприємством / Вовк С. Г., Жубрид М. Д., Цабак Н. І. // Вісник Львівського державного аграрного університету: економіка АПК. — 2007. — № 14. — С. 198-201.

4. Горященко Ю. Г. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності: аналіз категоріально-понятійного апарату / Ю. Г. Горященко // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — № 4(8). — С. 236-242.

5. Денисенко М. П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колос // Економіка та держава : наук.-практ. журнал. — 2006. — № 7. — С. 19-24.

6. Калачевська Л. І. Особливості розвитку інформаційного сервісу в аграрній сфері / Л. І. Калачевська // Вісник Сумського ДАУ. Сер. Фінанси і кредит. — 2000. — №1(8). — С. 126-129.

7. Кінаш І. А. Управління сільськогосподарським підприємством з використанням інформаційних технологій / І. А. Кінаш // Сталий розвиток економіки. — 2012. — №2 (12). — С. 50-53.

8. Ключник А. В. Зовнішньоторгівельні операції Миколаївської області: стан та перспективи розвитку / А. В. Ключник, В. О. Кожемякіна // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — Випуск 254: В 6 т. — Т. VI. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. — С. 1480-1485.

9. Кропивко М. Ф. Науково-консультаційне та інформаційне обслуговування селян з питань виробництва і збуту сільськогосподарської продукції / М. Ф. Кропивко // Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: Зб. наук. праць. № 2. — К.: ІАЕ УААН, 2000. — С. 25-27.

10. Огієнко А. В. Напрями формування дієвих складових розвитку зовнішнього середовища аграрних підприємств Миколаївської області: [Електронний ресурс] / А. В. Огієнко. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/177/knp177_24-27.pdf

11. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

12. Титаренко І. В. Удосконалення процесу інформаційного забезпечення як інструменту ефективного управління підприємством / І. В. Титаренко // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. — Вип. 1(19). — С. 349-353.

13. Шпак Н. О. Сутність та складові інформаційного забезпечення систем управління підприємством / Н. О. Шпак, Н. Г. Дулиба // Науковий вісник НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.7. — С. 307-316.

14. Шпак Н. О. Основи комунікаційного менеджменту промислових підприємств : монографія / Н. О. Шпак. — Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2011. — 328 с.

15. Benson V. Bussines Information Management / V. Benson, K. Tribe. — London : Ventus Publishing ApS, 2008. — 84 p.